

zet zich de stormachtige ontwikkeling in beweging, waarvan wij de resultaten heden in de hele wereld kunnen waarnemen. Uitzondering op deze ontwikkeling vormt het verschijnsel der „primitieve volken”.

Het woord primitief doet terecht veel stof opwaaien. Er zijn verschillende definities te geven, afhankelijk van het uitgangspunt. In sociaal opzicht kan een maatschappij primitief genoemd worden als zij zich baseert op bloed- en aanverwantschap zoals deze bij het ter wereld komen onmiddellijk gegeven zijn. Ook kan men in materieel opzicht datgene primitief noemen dat appelleert aan directe levensbehoeften. Beter lijkt mij de benaming „schriftloos” zoals van Baaren verdedigt (2). Het beste is niet in het algemeen van primitief te spreken, maar steeds aan te geven wat men daaronder in een bepaalde context wil verstaan. „De” primitieve mens bestaat niet, er is een on-eindige verscheidenheid van primitieve mensen.

Wat men nu in de culturele anthropologie aan beschrijvingen van schriftloze en andere volkeren heeft, trachtte men aanvankelijk in te voegen in bepaalde (unilineaire) evolutiereeksen. Deze poging berust op de oorspronkelijke gedachte dat in de biologie de ene soort altijd uit de andere soort is voortgekomen en wel zodanig dat alle soorten in een lager-hoger systeem kunnen worden ingepast. In navolging hiervan meende men ook een lager-hoger volgorde te hebben gevonden in de menselijke culturen. Vooral het werk van Tylor (*Primitive culture*, 1873), Morgan (*Ancient society*, 1877) en Frazer (*Totemism*, 1887) heeft merkwaardige verbanden in niet-westerse culturen aan het licht gebracht. Tylor beschreef een evolutie in het religieuze leven van de mens. Morgan inaugureerde de gedachte van een evolutie in het economische en sociale leven en beschreef de classificatoire verwantschap. Frazer vestigde de aandacht op het Totem als bepalend kenmerk in „primitieve” culturen. Ik noem U deze drie studies vooral omdat het belangrijke werk „*Totem und Tabu*” van Freud hierin een basis heeft; daarover later meer.

Welk beeld van de ontwikkeling der mensheid kon op grond van deze en soortgelijke studies omtrent het einde van de vorige eeuw worden ontworpen (8)? In religieus opzicht zou de mens geëvolueerd zijn van dynamisme (geloof aan bepaalde krachten, samenhangend met het begrip Mana) via animisme (geloof aan bezieling van de dingen; persoonlijke geesten), naar polytheïsme en tenslotte monotheïsme. Deze ontwikkeling zou min of meer parallel gaan met een economische evolutie van verzamelaars, via jagers en vissers naar tuinbouwers (de hak als werktuig), dan veehouders (domesticatie van het